

Інформаційна довідка: Статус кандидата на членство в ЄС

червень, 2022 | No 10

Матеріали розроблено Програмою USAID RANG з метою аналітичної підтримки роботи Парламенту

Статус кандидата на членство в Європейському Союзі

Статус кандидата на членство в Європейському союзі (ЄС) не означає автоматичного права приєднання країни до Союзу. Він надається Європейською Радою на основі висновку Європейської Комісії, складеного після подання відповідної заявки на членство. Європейська Комісія розглядає заявку з огляду на Копенгагенські критерії приєднання до ЄС, а сам процес вступу починається з рішення Європейської Ради про початок переговорів.

В залежності від обставин, звичними вимогами до країн-кандидатів можуть бути реформування сфер публічної політики, зміцнення управлінських процесів, приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Процес вступу базується на стратегії попереднього приєднання, що передбачає, серед іншого, фінансову допомогу від ЄС. Приєднання та рішення щодо членства в ЄС залежить від прогресу, досягнутого країною-кандидатом в її слідуванні рекомендаціям та вимогам ЄС, що оцінюється та контролюється Європейською Комісією на регулярній основі.

Статусу кандидата на членство в ЄС **передуює статус потенційного кандидата на членство**. Наразі цей статус отримали Боснія і Герцеговина та Косово. Потенційні кандидати – це країни, які мають всі перспективи вступити до ЄС, проте наразі не готові отримати статус країни-кандидата відповідно до вимог з боку ЄС. Переговори про Стабілізацію та Асоціацію з **Боснією і Герцеговиною** розпочались у 2005 р., у 2008 р. відповідний договір було підписано, а в 2016 р. він вступив у силу. **Косово** підписала аналогічний договір в 2014, вступив він у силу також 2016 р.¹

Процес Стабілізації та Асоціації (The Stabilisation and Association Process (SAP) – це політика ЄС, спрямована на Західні Балкани. Однією з головних її напрямів є впровадження вільної зони торгівлі у регіоні. 4 ключових

¹ <https://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>

РАДА: наступне покоління

елементи здійснення SAP – це процес укладення договору, торгівельні відносини, фінансова допомога, та регіональне співробітництво.

Країна-кандидат	Дата набуття статусу	Характеристика
1. Албанія	2014	В 1992 р. Албанія підписала з ЄС договір про торгівлю та економічне співробітництво. Надання статусу країни-кандидата у члени ЄС є наслідком зусиль Албанії. Країна продемонструвала політичну волю щодо продовження реформування внутрішньої політики. Уряд Албанії продовжує впроваджувати та консолідувати заходи в судовій реформі, боротьбі з корупцією та організованою злочинністю ². Серед основних вимог до країни була виборча реформа й прозоре фінансування політичних партій та виборчих кампаній, продовження судової реформи із забезпеченням функціонування Конституційного Суду та Верховного Суду Албанії³.

² https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/143354.pdf

³ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7002-2020-INIT/en/pdf>

РАДА: наступне покоління

		Статус кандидата на членство змінив вектор відносин між Албанією та ЄС: країна отримує запрошення на засідання Європейської Ради (вони є відкритими для країн-кандидатів), полегшився доступ і співпраця з агентствами ЄС. Як країна-кандидат, Албанія отримує допомогу від фондів ЄС в рамках Інструменту передвступної допомоги (IPA). Він призначений для проведення комплексних реформ та інвестицій, допомоги в інституційній розбудові, транскордонному співробітництві з країнами-членами ЄС та країнами-кандидатами, підтримки у вимірі регіонального розвитку і розвитку інфраструктури, розвитку сільської місцевості та підтримання людського капіталу. Розподіл фінансування (IPA) для Албанії протягом 2014-2020 рр. становив 639,5 млн. євро. В рамках (IPA) діють різноманітні ініціативи, наприклад, <i>Interreg IPA CBC Italy-Albania-Montenegro</i> –

РАДА: наступне покоління

		програма підтримки економічного зростання країн регіону, екології, туризму, посилення співробітництва в Адріатичній зоні із залученням неприбуткового сектору до виконання цілей сталого розвитку⁴.
2. Туреччина	1999	Імпульсом до активного запуску євроінтеграційних процесів Туреччини була підписана в 1971 р. Конвенція про Асоціацію, що вступила в силу 1973 р. Туреччина зобов'язувалась понизити мито на імпортовані товари й прийняти Єдиний зовнішній тариф співтовариства, встановити режим преференцій на експорт с/г товарів, зменшити обмеження на промисловий експорт, укласти Митний союз з ЄС і регламент міграції турецького капіталу та робочої сили. В 1996 р. Туреччина стала членом Митного союзу ЄС. В 1999, на Гельсінському саміті, вона отримала статус країни-кандидата

⁴ <https://interreg.eu/programme/interreg-ipa-cbc-italy-albania-montenegro/>

РАДА: наступне покоління

		на членство до ЄС⁵. Питаннями, що вимагають доопрацювання, у контексті приєднання Туреччини до ЄС, є водозабезпечення, відходи, охорона природи, аспекти законотворення⁶. Після отримання Туреччиною статусу кандидата та початку переговорів щодо вступу, було реструктуризовано механізм фінансової допомоги країні. Протягом 2007-2013 рр. ЄС вносив зміни, коригувавши (ІРА). За період 2014-2020 рр. Туреччина, в рамках (ІРА), отримала 3,533 млн. євро без урахування коштів, відведених на транскордонне співробітництво. Ключові напрями фінансування (ІРА): демократія та врядування, громадське суспільство, верховенство права та захист природних прав людини, внутрішні справи, екологія та клімат, транспорт, енергетика, інновації, освіта, працевлаштування та соціальних

⁵ http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2594/2302

⁶ <https://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>

РАДА: наступне покоління

		захист, агрономія і розвиток сільської місцевості, регіональна й територіальна взаємодія⁷. Лише 1/33 переговорних розділів було закрито в рамках переговорного процесу Туреччини⁸. Це розділ «Наука та дослідження».
3. Північна Македонія	2005	В 2003 р., на саміті Європейської Ради в Салоніках, Пн. Македонію визнали країною-потенційним кандидатом до ЄС⁹. У 2004 р. Пн. Македонія підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію. В тому ж році Пн. Македонія була одна з перших країн регіону Західних Балкан, яка подала заявку на отримання статусу країни-кандидата до ЄС. В 2005 р. вона його отримала, а в 2020 р. було відкрито переговори про приєднання Пн. Македонії до ЄС. У Північній Македонії існує тісний зв'язок між процесом інтеграції до ЄС та підтриманням своєї внутрішньої стабільності, як то підтримка етнічного миру з

⁷ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2022-01/C_2021_9734_F1_COMMISSION_IMPLEMENTING_DECISION_EN_V4_P1_1671449.PDF

⁸ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2019-05/20190528-negotiations-status-turkey.pdf>

⁹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/albania_en

РАДА: наступне покоління

		албанською меншиною. Країна демонструвала найкращі показники переходу до демократії в регіоні Західних Балкан. Особливо успішно просувалось реформування сфери прав національних меншин, судової системи, антикорупційної політики. За період 2014-2020 рр. Пн. Македонія, в рамках механізму (IPA), отримала 608,7 млн. євро. Питання офіційних переговорів про вступ до ЄС, у зв'язку з останніми геополітичними подіями, для Пн. Македонії поки що залишається на паузі. «Після нападу росії на Україну та у світлі впливу третіх сторін у регіоні Західних Балкан, які є найбільш уразливими на європейському континенті, розширення стало питанням безпеки», - зазначив Дімітар Ковачевскі., Прем'єр-Міністр Пн. Албанії в інтерв'ю EURACTIV у червні 2022 р.¹⁰

¹⁰ <https://www.unn.com.ua/uk/news/1980420-premyer-pivnichnoyi-makedoniyi-mi-bazhayemo-ukrayini-uspikhu-ale-dlya-nas-yes-poki-scho-nichogo-ne-vikonav>

РАДА: наступне покоління

4. Сербія	2012	Набуття статусу країни-кандидата в члени ЄС для Сербії був тривалим процесом слідування вимогам країн-членів ЄС. Зокрема, активні дискусії щодо набуття Сербією статусу країни-кандидата велись зі сторони Німеччини та Румунії. Румунський Уряд підіймав питання національних меншин: запит щодо визнання Сербією сербських влахів румунською нацменшиною. Тривалий переговорний процес щодо набуття статусу кандидата все ж перейшов на фінальну стадію в 2012 р. Після набуття статусу країни-кандидата на членство від Сербії очікували подальших кроків дотримання принципів інклюзивного регіонального співробітництва, відповідно до положень Договору про Енергетичне Співтовариство. Економічне Співтовариство є міжнародною організацією, яка об'єднує країни-члени ЄС та сусідні з ним країни для побудови загальноєвропейського енергетичного ринку і поширення

РАДА: наступне покоління

		правил та принципів внутрішнього енергетичного ринку ЄС на країни Південно-Східної Європи та Чорноморського регіону¹¹. Сербію європейська спільнота заохочує підтримувати темп реформ в дотриманні необхідного ступеню відповідності критеріям членства, з особливою увагою до верховенства права, й продовжувати брати участь в регіональному співробітництві, зміцнювати двосторонні відносини з сусідніми країнами. За період 2014-2020 рр. Сербія, в рамках механізму (IPA), отримала 1.539,1 млрд. євро. Єврокомісія продовжує підтримувати ці зусилля¹². Формат відносин між ЄС та Сербією наразі ускладнений збройною агресією рф щодо України. Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, Ж. Боррель, вимагав введення Сербією санкцій проти рф¹³ за прикладом інших

¹¹ <https://www.energy-community.org/aboutus/whoweare.html>

¹² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/download/bd1d7687-cc47-484e-a4c7-bd894e25b7f7_en?filename=sr_rapport_2011_en.pdf

¹³ <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/16/7139511/>

РАДА: наступне покоління

		країн-кандидатів, які слідуєть політиці ЄС. З 2014 р. Сербія не вводила санкції проти росії, проте євроспільнота наново підняла це питання у контексті військової агресії росії проти України в 2022 р. Сербія відмовлялась вводити ембарго на російську нафту, адже тоді вона мала б постачати її з Іраку за більшу ціну. Натомість, Сербія ввела санкції проти Білорусі. Незважаючи на відтягування Сербією нафтового питання, шостий пакет санкцій ЄС унеможливить постачання російської нафти через Адріатичний нафтопровід, тому найближчим часом країна буде в пошуках альтернатив постачання нафти¹⁴. Офіційно, переговори щодо вступу Чорногорії до ЄС тривають. Наразі є закритими лише два переговорні розділи – це «Наука та дослідження» й «Освіта та культура»¹⁵.

¹⁴ <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/5/7140662/>

¹⁵ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2019-06/20190529-serbia-state-of-play.pdf>

РАДА: наступне покоління

5. Чорногорія	2010	Чорногорія вважається країною-лідеркою регіону в євроінтеграційній роботі. У 2006 р., країна стала незалежною, а в 2008 р. подала заявку на членство до ЄС. В 2011 було розпочато процес приєднання країни з метою відкриття переговорів у 2012 р. За період 2014-2020 рр. Чорногорія, в рамках механізму (IPA), отримала 279,1 млн. євро. З осені 2021 р. переговори щодо членства в ЄС Чорногорії та Сербії проходять в рамках одного Директорату Єврокомісії з питань сусідства та переговорів про розширення. Це рішення було критикованим з боку Чорногорської політичної сили «Європейський рух» його очільником та іншими чорногорськими державними службовцями й політиками. Політична змагальність у євроінтеграційних процесах обох країн зберігається й дотепер.

Вимоги щодо членства країн в ЄС були окреслені в червні 1993 в Копенгагені. Серед них:

- стабільність інститутів, що підтримують демократію;

РАДА: наступне покоління

- верховенство права, дотримання природних прав людини, поваги та захист меншин;
- ринкова конкурентоспроможна економіка;
- можливість брати на себе зобов'язання, пов'язані з членством в ЄС (політичний, економічний та монетарний союз).

Як правило, статус кандидата в члени ЄС означає ряд переваг для країни:

- це формальний запуск процедур вступу до ЄС;
- доступ до інструментів фінансової допомоги – IPA (тобто, всіх компонентів інструменту), грантів, кредитів, економічних програм підтримки;
- поле для інвестування з боку країн-членів ЄС. Як правило, **у передвступний період** у країн-кандидатів зростає ВВП за паритетом купівельної спроможності у тому числі й за рахунок іноземних інвестицій (яскравим прикладом такого зростання є Чехія та Польща).
- Статус кандидата до ЄС означає також перехід від політики сусідства до політики розширення, але тривалість ухвалення цього рішення може бути різною.

Процес приєднання до ЄС можна розподілити на 3 основні етапи:

1. **Отримання статусу кандидата на членство.** Статус присвоюється Європейською радою на основі висновків Європейської комісії (див. Ключові інституції ЄС), складеного після подання заявки країни на членство.
2. **Перехід до формальних переговорів щодо членства.** Етап передбачає адаптацію законодавства ЄС, підготовку до подальшої імплементації та забезпечення його дотримання, проведення судових, адміністративних, економічних та інших реформ, у залежності від існуючих вимог та рекомендацій.

РАДА: наступне покоління

3. Переговорний процес та прийняття рішення.

Ключові інституції ЄС:

1. **Європейська рада:** відповідає за визначення критерій вступу до ЄС; скликає міжурядові конференції; визначає загальні орієнтири економічного, фінансового та соціального розвитку ЄС; визначає критерії вступу до ЄС.
2. **Європейська комісія** (ключовий виконавчий орган ЄС): відповідає за реалізацію та управління політикою ЄС та виконанням бюджету ЄС; здійснює нагляд за застосуванням європейського права спільно з Судом Європейського Союзу; забезпечує виконання рішень, затверджених Радою Міністрів.
3. **Європейський парламент** (ключовий законодавчий орган ЄС): безпосередньо займається нормотворенням; здійснює контрольну функцію щодо діяльності інститутів ЄС; відповідає за зовнішні відносини ЄС.
4. **Рада Європейського союзу (Рада Міністрів ЄС):** разом з Європарламентом бере участь в законодавчому та бюджетному процесах; приймає багато рішень у вимірі безпеки та зовнішньої політики ЄС; займається координацією економічної політики ЄС. Складається з представників кожної з країн-учасниць ЄС міністерського рівня.

Переговори щодо членства

Переговори можуть розпочатися лише тоді, коли всі уряди країн-членів ЄС погодять рішення, в рамках анонімного голосування в Раді ЄС, щодо мандату переговорів. Переговори проходять між міністрами та послами урядів ЄС і країни-кандидата на міжурядовій конференції.

Переговорний процес проходить такі стадії:

- 1) **Скрінінг.** Єврокомісія та сторона країни-кандидата проводить детальне вивчення областей політики. Висновки представляються Комісією країнам-членам у вигляді звіту. Він є підставою або до подальших переговорів, або до їх відтермінування для виконання першочергових вимог з боку Єврокомісії.

РАДА: наступне покоління

- 2) **Переговорні позиції.** Країна-кандидат має презентувати свої переговорні позиції, а ЄС – прийняти спільну позицію. Для більшості розділів (угоди) ЄС встановлює контрольні показники або проміжні показники певної галузі політики, які мають бути виконані країною-кандидатом.

Темп переговорів напряму залежить від швидкості реформ та відповідності законам ЄС у кожній країні. Переговори по жодному з розділів не завершуються до тих пір, доки кожен з урядів країн ЄС не буде задоволеним прогресом кандидата в цій області. Результати переговорів включаються **до проекту договору про приєднання.**

Договір про приєднання – це документ, що закріплює членство країни у ЄС. Він містить детальні умови членства, всі перехідні заходи та крайні терміни, деталі фінансових домовленостей та гарантій. Договір не набуде чинності доки не отримає підтримки Ради ЄС, Єврокомісії, та Європарламенту. Він має бути підписаним та ратифікованим країною-кандидатом і представниками всіх країн-членів ЄС.

Статус країни, що приєднується

Після підписання договору країна-кандидат набуває статусу країни, що приєднується до ЄС. Очікується, що вона стане повноправним членом європейської спільноти у дату, яка вказана в договорі за умови, що він буде ратифікованим. Тим часом країна користується рядом нових можливостей на кшталт: коментувати законопроекти, рекомендації, ініціативи ЄС, отримує статус «активного наглядча» в органах і агентствах ЄС й має право виступати зі своєю позицією, проте не має права голосувати. Для Західних Балкан застосовується інша процедура, що більше спрямована на політичну стабілізацію країни та перехід до ринкової економіки. Кожного року Єврокомісія переглядає досягнутий країнами прогрес у звітах та дає свою

РАДА: наступне покоління

оцінку. Рішення щодо початку переговорів про приєднання країни до ЄС приймається Європейською радою.

Механізми передвступної допомоги Європейського Союзу

Європейський інвестиційний фонд (ЄІФ) пропонує цільові фінансові рішення з метою надання допомоги ЄС та країнам-кандидатам в розвитку їх ринків венчурного капіталу та для підтримки регіонального сектору кредитування МСП (малих та середніх підприємств). Діяльність ЄІФ спрямована на виявлення і усунення збоїв ринкового механізму та надання підтримки МСП в менш розвинених регіонах на всій території ЄС. ЄІФ бере участь у низці ініціатив зі сприяння розвитку бізнесу на рівні регіонів та використовує експертні знання і досвід для здійснення впливу на ринок шляхом імплементації фінансових інструментів на місцевому рівні.

ІРА складається з п'яти компонентів¹⁶:

1. Допомога під час перехідного періоду та інституційної розбудови.
2. Транскордонне співробітництво (з державами-членами та іншими країнами-бенефіціарами ІРА).
3. Регіональний розвиток (транспорт, довкілля, регіональний та економічний розвиток).
4. Людські ресурси (зміцнення людського капіталу та боротьба з виключенням).
5. Розвиток сільської місцевості.

Країни-бенефіціари ІРА діляться на дві категорії:

- ✓ країни-кандидати на вступ в ЄС (вищезгадані Албанія, Туреччина, Чорногорія, Сербія, Македонія), які можуть претендувати на кошти **всіх п'яти компонентів ІРА**;
- ✓ потенційні країни-кандидати регіону західних Балкан (Боснія та Герцеговина, Косово), що можуть претендувати на кошти лише **перших двох компонентів**.

¹⁶ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/

РАДА: наступне покоління

Важливою частиною IPA є ініціатива IPARD – це підтримка сільських територій та сільськогосподарського сектору з бюджетом у понад 900 млн. євро.

Незважаючи на рішення щодо кандидатства на вступ до ЄС, у вимірі політичних відносин¹⁷, діючим інструментом підтримки України залишається Європейський інструмент сусідства (ЄІС). У 2019 р. Європарламент прийняв резолюцію щодо Багаторічної фінансової перспективи ЄС на 2021-2027 р (БФП). БФП поєднала інструменти зовнішнього фінансування ЄС в один глобальний інструмент - «Сусідство, розвиток та міжнародне співробітництво» (NDICI). Європейський інструмент сусідства стане частиною NDICI. У глобальному вимірі NDICI йде у комплексі з рядом інших інструментів – це IPA III, Гуманітарна допомога, Інструмент Спільної зовнішньої та безпекової політики (CFSP), Європейський інструмент ядерної безпеки (EINS), OCTs. Відповідно до резолюції Європарламенту, бюджет нового фінансового інструменту складе близько 93,154 млрд євро, з яких 45 % коштів будуть спрямовані на підтримку клімату та екології, а 22 млрд євро припадатиме на країни Європейської політики сусідства¹⁸.

Підхід, який практикує ЄС у нових програмах та інструментах, опирається на заохочення залучення державних та недержавних інвестицій у проекти країн-партнерів, адже залучення приватного капіталу потребує створення відповідних прозорих та справедливих правил для потоку іноземних інвестицій.

¹⁷ https://www.eeas.europa.eu/ukraine/ukrayina-ta-yes_uk?s=232

¹⁸ <https://comments.ua/ua/blog/evropeyskiy-instrument-susidstva-617.html>